

Др Милутин Б. Ђуричковић,
Институт за дечју књижевност, Београд, Србија

Pregledni naučni rad
Review scientific paper

Преглед савремене босанскохерцеговачке књижевности за децу и младе

Сажетак

У овом раду биће представљена значајна издања за децу и младе (песме, приче, романи, сликовнице, изабрана дела) настала у последњих неколико година у савременој босанскохерцеговачкој књижевности (2020-2023). Приказаћемо, дакле, остварења оних писаца чија су дела завредила пажњу читалаца и књижевне критике у читавом региону, која су награђена или су била у најужим изборима за државне и регионалне награде и чији су аутори припадници различитих генерација, вокација, стилова, израза. Свима је, ипак, заједничко и јединствено обраћање деци и свеколиком свету детињства, са пуно топлине и љубави, маште и надаћућа.

Кључне речи: песме, приче, романи, сликовнице, илустрације, стил, поезика.

Увод

Књижевност за децу и младе у Босни и Херцеговини представља важан сегмент националне књижевне традиције, који истовремено има и естетску и педагошку функцију. Током посљедњих деценија, а нарочито у посљедње време, примјетан је значајан пораст књижевне продукције намијењене млађим читаоцима, што потврђују бројни наслови различитих жанрова – од поезије, бајки и басни, преко романа и прича, па све до сликовница. Дела савремених аутора обиљују тематском и стилском разноврсношћу, а одликује их настојање да у књижевну

форму успешно интегришу машту и игру, хумор и иронију, естетско и поучно, традицијско и модерно.

Упркос тој виталности и богатству, књижевност за децу и младе у Босни и Херцеговини, а нарочито стваралаштво савремених аутора, још увек није довољно истражено у академском смислу. Критичка рецепција и научна валоризација значајно заостају за самом књижевном продукцијом, те су поједини писци и њихова дела, и поред несумњивих квалитета и награда које су освојили, остали на маргинама књижевно-теоријских анализа.

Овај рад настоји понудити преглед и систематизацију стваралаштва низа босанскохерцеговачких писаца за децу и младе, међу којима се издвајају како већ афирмисана имена, тако и аутори млађе генерације. У фокусу ће бити њихови рецентни наслови, тематске и стилске карактеристике, те заједничке особине које их повезују. На тај начин настоји се указати на виталност и вредност овог књижевног корпуса, али и на потребу његове дубље научне анализе и валоризације, јер дела ових аутора несумњиво завређују већу пажњу него што им је до сада посвећено.

Бајрузин Хајро Плањац

Један од несумњиво најпродуктивнијих и најпопуларнијих босанскохерцеговачких писаца за децу и младе свакако је Бајрузин Хајро Плањац (1961), иза кога стоје бројни наслови песама, прича, романа и сликовница. Последње три године биле су веома плодне и успешне за овог агилног ствараоца, будући да је објавио Изабрана дјела у шест књига (2020), као и следеће наслове: Даиџина прича (2020, пет издања), Дједове приче (избор прозе, 2021), Како сам добио два имена (2022), Како сам зарадио патике (2022), Како сам изгубио мајчино повјерење (2022), Како сам тражио посао (2022), Како сам осрамотио мајку (2022) и Како сам постао пјесник и приповједач (2022). Поменуте књиге објавио је «Плањакс комерц» из Тешња, а у издању београдског «Сунчаног брега» објавио је роман дружине за децу и младе Брацикина дружина (2022) за који је добио награду «Лукијан Мушицки».

О његовом богатом и разноврсном литерарном стваралаштву писали су многи књижевни критичари, писци, новинари и истраживачи, као што су: Кемал Мусић, проф. др Мирзана Пашић-Кодрић, проф. др Мурис Бајрамовић, др Светлана Калезић Радоњић, проф. др Бајрам Реџепагић, проф. др Предраг Јашовић, Фахрудин Кучук, проф. др Вилдана Печенковић, др Ајша Захировић, Шимо Ешић, проф. др Шефкет

Крцић, Ходо Катал, проф.др Миљенко Шиндић, проф. др Зорица Турјачанин, Душко Трифуновић, Сафет Сијарић, Никола Вуколић, Војислав Вујановић, Алмир Залихић, Зејфир Хасић, Касим Дераковић, др Богомир Ђукић, Мехмед Ђедовић, Блага Журић, проф. др Миомир Милинковић и др. Такође, објављено је неколико издања, монографија и библиографија о делу Б. Х. Плањца:

1. Р. Бркић: *Плањац у књижевној критици* (2008),
2. Р. Бркић: *Откривање тајних дједовог млина* (2010),
3. А. Џиналић, Б.Аличић-Хоџић: *Библиографија писца са два имена* (2018),
4. Проф.др В. Печенковић: *Аутентичност књижевне ријечи Б. Х. Плањца* (2021).

Романи за децу и младе Б. Х. Плањца припадају тзв. романима дружине, будући да су главни актери углавном деца и њихове пустоловине су скоро увек у првом плану. У реалистичком стилу, са евокативно-носталгичним примесам и (ауто)биографским детаљима, Плањчеви романи имају сличну структуру и методологију, будући да су сачињени од 25-30 насловљених идејно-тематских целина, односно поглавља која се међусобно прожимају и допуњују. Радња је увек динамична, пуна неочекиваних обрта и драматуршких заплета, који приповедању дају посебну драж и значење. Плањац приповеда већином у првом лицу, непосредно и без дигресија, чиме обезбеђује већу стваралачку интригантност и пријемчивост.

У предговору «Шестотомни прозни серијала Бајрузина Хајра Плањца» за роман Хабетова колиба проф. др Мухидин Џанко указује на специфичност и јединственост хронотопа који се обрађује, а овога пута то је босанско село у долини реке Усоре, које је приказано идилично и врло аутентично, са евокативним и меланхоличним продорима у детињство и рану младост. Тај оригинални литерарни амбијент насликан је без икакве артистичке надоградње или импровизације, будући да је Плањац склон непосредном и једноставном казивању, у коме нема експеримента или додатне симболичке надоградње. У његовим романима за децу и младе све врви од живота, динамичности и догађајности, чиме постиже знатно већи степен рецепције и комуникативности са младим читаоцима. Џанко наводи да је се Плањац смело суочио са великим литерарним и социјалним темама, «доказујући прије, и изнад свега, да је и књижевност за дјецу чиста умјетност, а не примјењени артефакт иза којег се често

заклањају лоши и неталентирани писци».

Попут романа за децу и младе, и кратке приче Б. Х. Плањаца на најбољи могућ начин илуструју конкретну повезаност живота и литературе, али без претераног апстраховања предмета приповедања што његовој прози доноси снажнију животност, реалистичност и стваралачку индивидуалност. Дједове приче детерминишу приказе и слике детињства из босанског села, планина и града, али са наглашеним контрастима света деце и света одраслих, који нису у међусобном сукобу већ, напротив, у комплементарној животној спрези, која причама даје реално прихватљиву а не идеализовану слику стварности. Истовремено, може се говорити и о директним проблемима детињства и младости („У том отхукивању могао сам наслутити тежину неимаштине и борбе за преживљавање породице“, стр. 103), чиме се указује на трауме, изазове и искушења са којима се суочава младо биће на преласку из детињства у свет зрелих и одраслих. Свест и сврха дечјег испољавања у свим причама теже ка узвишеној моралној категорији фолклорног типа („Даицина прича“), што значи да мали јунаци имају своју делатну самосталност до које досежу на различите начине и сплетом разних животних околности. Дједове приче на неки начин представљају архетип и слику босанског села у тешком и драматичном времену непосредно после Другог светског рата, па све до развоја индустријализације (Зеница), урбанизације (Неум) и социјалистичког друштва. Угао приповедачевог посматрања је скоро истоветан у свим причама, тако да нема сувише места за претеране коментаре, осуде или интерпретације, будући да се све своди на елементарно и суштинско, односно етичко и духовно.

Дубока, унутрашња повезаност малих јунака са светом одраслих има свакако реалистичку позадину и етичко утемељење, које поседују изразиту миметичност, емпиријску слику детињства и младости, као и посебну типизацију ликова (деца, одрасли, животиње). Плањац, дакле, ствара заводљиву слику света од непосредних и истинитих детаља, који плене својом свежином, изворношћу и непосредношћу, а који потичу из круга породичног, ђачког, завичајног и омладинског живота. Сложени социјални и егзистенцијални проблеми у овим причама нису толико тенденциозни и критички интонирани колико су драмски обојени и уверљиви, јер доносе доста тога новог, мање познатог и етички живописног.

Исте 2021. године Б. Х. Плањац је објавио серију од четири жанровски различите књиге за децу млађих узраста са илустрацијама Иване Ђурић:

1. Бајке за добар сан (стр. 40),
2. Басне за добро подне (стр. 40),
3. Пјесме за добар дан (стр. 40),
4. Приче за добро јутро (стр. 40).

Иако нису класичне бајке у правом смислу те речи, кратке и маштовите Бајке за добар сан доносе исповести антропоморфизованих јунака (предмети, бића, ствари), чији су искази дати у првом лицу („Ја сам књига“) и са низом поучних савета и упутстава из живота и свакодневног окружења („Успомене“). Басне за добро подне обухватају кратке приче углавном написане у првом лицу једнине и множине, а чији су актери анимални ликови (мачићи, пас, петао, зец, срндаћ, крава). Својим занимљивим садржајима, тематиком и симболичком издавајају се следећи наслови: „Пријатељ животиња“, „Шампион другарства“, „Криволовац“ и др. Пјесме за добар дан поседују изразиту (ауто)биографску димензију оличену у стиховима са епском нарацијом, разноврсним строфама и уједначеном метриком. Доминирају стихови са породичном и завичајном тематиком („Слика завичаја“), али и са идиличним описима природе („Сунце“, „Јутро“, „Маслачци“, „Двије ријеке“). Приче за добро јутро обухватају двадесетак врло кратких прича, записа, инсерата, који се тематски односе на игру, детињство, породицу, школу, завичај. Блага поука и етичност провејавају у већини прича, нарочито у онима које заговарају ширење свести о хигијени и екологији („Сладолед“, „Хигијена“). Плаћац зналачки минимализује нарацију, свдећи је, углавном, на основно симболичко језгро и поруку за децу млађег узраста.

Кратка прича, а може се рећи и сликовница Како сам добио два имена (2022), са илустрацијама Миралема Бркића, говори о томе како је наратор добио два имена на рођењу, како је растао и проводио детињство у свом завичају, како је радила и живела његова шира породица и како је он, напослетку, постао писац кога многи препознају и радо читају.

Фахрудин Кучук

У издању Удружења „ФАНИ“ из Сарајева (2021) објављена је занимљива и успела књига Бајке за дјецу и мајке Фахрудина Кучука (1958), аутора више наслова прозе за младе. Ово издање показује да је бајка као жанр увек актуелна, витална и прекопотребна генерацијама које долазе, јер она доноси садржаје универзалних вредности са

препознатљивим фолклорним и усменим обележјима. Дакле, ауторска / уметничка бајка данас нимало не посустаје, већ се, напротив, налази у пуном стваралачком успону и то показује њена завидна рецепција.

Бисери и Мирис једне посебне ноћи су наслови који су настали по евокацији и сећању на мајчинске приче и приповедања из детињства, а које су сада сачуване од заборавља и понуђене читаоцима на увид. У баснама су, наравно, главни протагонисти анимални ликови, односно стонога, цврчак, сова, лисица, коњ, кокошка, магарац и др. На крају појединих басана налази се директна поука / савет, а у осталим примерима она није непосредно исказана. Стваралачки поступак Фахрудина Кучука је особен и јединствен по много чему, а пре свега по богатој имагинацији, једноставним описима, кратким дијалозима, филмској драматургији, ефикасним дијалозима и другим елементима, који његово казивање чине пријемчивијим и комуникативнијим.

Трећи и последњи циклус доноси приче (Трешња и сат, Професор Зике и његов мачак, Голубови), које поседују изразитију реалистичку димензију са стварносним топосима и догађајима из пишевог детињства и завичајног дела града. Евокативни и носталгични тонови у многоме осветљавају пишева прустовска сећања, пуна љубави, благости и тихог жала за оним што је минуло, али није у потпуности заборављено. Књигу је својим изузетним илустрацијама надахнуто улепшала Енеса Устамујић Сејдић.

Шимо Ешић

Свака нова књига Шиме Ешића (1954) представља прави уметнички и читалачки доживљај, а то управо показује и његова најновија сликовница Филип у ормарима (2022), коју додатно улепшавају предивне илустрације Тијане Родић. Ова невелика, али свакако узбудљива и аутентична прича о једном радозналом дечаку показује које су то и какве су дражи, лепота и смисао детињства пуног свакојаким изненађења и чудеса, по(р)ука и непознаница.

Однос естетског и поучног је, чини се, једна од значајнијих карактеристика и одредница Ешићевог стваралаштва за децу како у стиху тако и у прози. Трудећи се да избегне стереотипе и конвенционалне приступе, он зналачки покушава и успева у томе да очаре мале читаоце и интерактивним дискурсом подстакне њихову машту и радозналост (Не бих вам умио рећи). Непосредно обраћање реципијентима је чест стваралачки поступак Шиме Ешића, чиме се заправо инсистира на ангажовању читалаца и њиховом домишљању какав би могао бити

коначан исход приче (Не знам ни ја).

Другим речима, од читалачке имагинације и артизма зависи како ће изгледати епилог ове приче, па тај манир треба схватити као својеврстан позив на игру и партнерски однос. На тај начин деца добијају прилику да у својој машти осмисле и креирају завршетак приче, јер им је остављена та могућност и слобода избора. Ешићев поступак завршног онеобичавања показује како наизглед наивне и безазлене теме могу бити врло озбиљне и интригантне, јер се добрим делом односе на дечју свест, самоспознају и идентитет (симболично трагање по ормарима). Бекство у имагинарни свет је чест и уобичајен дечји поступак, а преплитање са чудесним и тајновитим додатно обогаћује и усложњава ток приповедања, који је у потпуном садејству са познатим Андерсеновим ставом да је „свет пун чудеса, али смо ми на њих навикли, па из називамо свакидашњим стварима“.

Дечја тачка гледишта и поглед на свет одраслих, углавном, одређују смисао и значење ове сликовнице, која поред естетске и педагошке функције и те како испуњава критеријум примерености дечјем узрасту и њиховом наивном поимању света.

Сам наслов сликовнице Пустоловине Жирка Немирка већ на почетку наговештава да се ради о својеврсним авантурама главног антропоморфизованог јунака, иначе, неретког и необичног у књижевности за децу, којег је Шимо Ешић зналачки и надахнуто оживео, пратећи његов животни пут од самог почетка па до оних најзанимљивијих догађаја и неочекиваних обрта.

Свакојаче пустоловине Жирка Немирка пуне су разних изазова, недоумица и промишљања и те како потребних и својствених сваком детету. Наиме, игриви и тзв. илузионистички смисао наратије употпуњени су флоралним (храст, жир, детелина, мак, печурка, маслачак) и фауналним мотивима (веверица, мрав, жаба, скакавац, свиње), који читавој причи обезбеђују артистичке и лудистичке моменте оживљавања главних јунака у широкој палети природног окружења и његовог свеколиког богатства (шуме, траве, воде, ветар). Биљни и животињски свет, заправо, представљају својеврсну метафору у разоткривању сложених односа међу људима, чије рефлексije и те како имају утицаја на сазнање и васпитавање младих нараштаја.

Ова сликовница је прави издавачки подухват драгоцен по много чему, а пре свега по изванредном споју текста и илустрација Марселе Хајдињак, која је издању дала посебан уметнички печат и значење. Синтеза текста и илустрације је, пре свега, основно препознатљиво обележје сваке

сликовнице, које деци нижег узраста улепшава детињство, чинећи га лепшим, незаборавним и бајковитим. Свесни те чињенице, писац Ешић и илустраторка Хајдињак сачинили су ову успелу и предивну сликовницу, пуну веселих и чаробних боја, дивних речи и порука, које мале читаоце сигурно неће оставити равнодушним.

Ранко Павловић

У књижевности није редак случај да писци буду подједнако успешни као ствараоци за децу и као ствараоци за одрасле. Том низу проверених и угледних писаца свакако припада и Ранко Павловић (1943), аутор бројних и жанровски различитих књига како за децу тако и за одрасле. Поред поезије, прозе, есеја, драма и критика за одрасле, за децу и младе објавио је осамнаест збирки прича за, шест збирки песама, два романа, као и десетак текстова за дечја позоришта и петнаестак радио-игара. Завод за уџбенике у Источном Сарајеву објавио је његова Изабрана дјела у неколико томова. Такође, добитник је многих значајних књижевних награда и признања за богат и разноврстан књижевни опус.

Иако је можда познатији и признатији као прозаиста, ипак не треба занемарити његову поезију, нарочито ону намењену младим читаоцима, која слави вредност и лепоту света детињства. Управо то потврђује и његова најновија књига песама Бубамара у бутику састављена углавном од песама намењених деци нижег узраста.

Оно што пада очи већ на први поглед јесте чињеница да поједине песме поседују извесну дозу наративности и тзв. епске распричаности („Заборањени шешир“, „Маче и мишић“), која кроз везани стих, учестале дијалоге и особену драматургију настоји деци да укаже на много тога лепог и корисног, поучног и маштовитог. Вешто синтетизујући традиционално и модерно, Ранко Павловић овим песмама и те како потврђује да познаје не само дечију психологију већ и њихов духовни сензибилитет, животна интересовања, игру, забаву и односе у породици, школи и друштву.

Песникове језичке и (а)логичне конструкције и те како привлаче дечију пажњу, будући да малишани у њима налазе својеврсно душевно задовољство и погодан простор за игру, домаштавање и артистичку надоградњу у радовићевском стилу. Таквим креативним односом према језику Павловић постиже додатне естетско-уметничке и стилско-језичке ефекте, који децу неће оставити равнодушним јер ће се поистоветити и сродити са њима, пре свега, због хумористичког призвука и занимљиво сродних израза.

Оваквим стваралачким поступцима Ранко Павловић додатно обогаћује и оснажује лудистички дух детињства, као и метафоризацију песничког језика која је по много чему компатибилна са дечијим осећањем говора. Контракцијом, суспензијом и синкопом, као честим начином скраћивања речи, постигнута су одређена контекстуална значења у функцији невербалних игара, која нагињу тзв. инфантилизмима у смислу психолошке и физичке карактеризације, односно индивидуализације главних ликова (Тад, Дотак, Бјеж, Смак, Свир, Голиц, Грохот).

Треба указати и на увођење зоонима и антропоморфизацију фауналних ликова, која у многим песмама („Позиви на гозбу“, „Мачор из црртића“, „Поштар са Галапагоса“) делује врло оригинално и маштовито, што укупном доживљају Павловићеве књиге даје снажан печат и алегоријско значење, будући да посредно разматра сложеност односа у људском друштву.

Мухидин Шарић

Тузланска „Лијепа ријеч“ објавила је треће издање песничке књиге за децу Цвркутанка Мухидина Шарића (1944). Прва два издања појавила су се 1988. и 2000. године. Шарић је, иначе, аутор бројних књига поезије и прозе за децу и младе, од којих се посебно издвајају следећи наслови: „Спава ли дан у мраку“ (1976), „На крилима неба“ (1981), „Плава птица“ (1985), „Заљубљена бака“ (1989, 1994), „Понекад на часу“ (2008), „Бенко“ (2009), „Зрнца сунца“ (2014), „Чаролија ријечи“ (2016) и др. Пише драме и романе за децу и одрасле. Добитник је неколико значајних награда и признања за свој богат и разноврстан опус, а превођен је на немачки, турски, холански, француски и енглески језик. Његов запажен роман о првој љубави дечака и девојчица „Прва љубав – други пут“ доживео је два издања, а критика га је оценила као веома вредан и јединствен литерарни догађај.

Збирка песама „Цвкутанка“ доживела је укупно четири издања и налази се у лектури за 4. разред основне школе.

Лејла Кадић

Лејла Кадић (1966) Што ја немам чаробна крила (2005), Приче добре виле (2014) и Царство дјечијих снова (2021). Са жељом да оствари подстицајни и едукативни наум о буђењу свести о здравој исхрани код малишана, настала је књига песама Воћкоград и Грашкоград (2022) са

изванредним илустрацијама Мајде Добрњић. Воћкоград је прва идејно-тематска и логичка целина која обухвата песме о банани, шљиви, грожђу, лимуну, брескви, нару, јагоди и др. С друге стране, Грашкоград отвара својеврстан прозор у свет поврћа (грашак, шпинат, краставац, кромпир, кукуруз, лук, паприка, бундева, цвекла...). Уводна и уједно програмска песма Прозорчић у свијет воћа и поврћа на неки начин открива генезу и основне намере ове необичне и поучне певаније. Употребом персонификације и антропоморфицазије, као и низом других стилско-језичких средстава, поетеса успева да на пркладан и једноставан начин приближи деци улогу и значај воћа и поврћа у њиховим свакодневним животима, а све то кроз игру, забаву и ведро расположење. Написане у првом и другом лицу, односно, из различитих персектива и позиција, песме Лејле Кадић делују врло складно, тематски уједначено и семантички профилисано, а намењене су, пре свега, деци млађег узраста. Другим речима, веома су погодне за рад са децом у предшколским установама, када се малишани упознају са светом око себе и свим оним што чини њихову животну свакодневицу. Песма о авокаду је посебно интригантна и пријемчива:

На пиљари тражи да ставе плакате:
Авокадо имамо, сви могу да сврате!
И сокиће дијелимо на овој адреси,
важно је само да кажеш: Гдје си?

Сваку песму прати одговарајућа илустрација, тако да се може говорити о успелом синкретичком садејству, које ће свакако заинтересовати пажњу и машту деце млађих узраста. Рецензент Јасмин Сарајлић истиче да „поједине пјесме представљају метафорички свијет воћа и поврћа у коме се одвија узбудљив свакодневни живот пун малих ривалстава (као што су модне ревије и такмичења у љепоти)...“ Други рецензент Фатима Бећаревић Софтић, пак, наглашава да се едукативни део ове књиге заснива првенствено на препознавању појединих врста и њиховом повезивању са спољним изгледом плода. Према њеним речима, „важност ове збирке огледа се прије свега у чињеници да се њоме скреће пажња на битност подизања свијести о здравој исхрани код дјецe и да им се кроз стих и илустрацију приближавају оне врсте воћа и поврћа које им можда нису драге, али су свакако важне за њихов правилан развој и напредак“.

Сања Сеферовић Дрновшек

Босанскохерцеговачка књижевност за децу и младе у последње време доживљава одређене промене и видне помаке у стилско-поетичком, идејно-тематском, жанровском и генерацијском смислу. То потврђује не само књижевна продукција већ и долазак нових имена и њихових књига, које полако али сигурно освајају читаоце и књижевну критику. Један од најагилнијих издавача свакако је „Лијепа ријеч“ из Тузле, која сваке године изнедри десетине нових наслова различитих аутора из земље и региона.

Управо то потврђује и прва књига за децу, односно својеврсна и необична сликовница Сање Сеферовић Дрновшек „Треба ли бумбар Зи наочале“ (2021), са изванредним илустрацијама у боји Јiana Quimson-Baez. Ова ауторка је, иначе, дипломирана правница и магистар образовања, а бави се друштвено-хуманитарним и васпитно-образовним радом у Сједињеним Америчким Државама (Чикаго), где тренутно живи и ради. До сада је објавила хибридну књигу прозе (публицистика, дневник, есеј) под називом „Сучељавање са предрасудама: документарна приповјест“ (2021), која разматра приче и искуства из разних области свакодневног живота и рада, а нарочито након трагичног распада заједничке државе.

Сликовница „Треба ли бумбар Зи наочале“ је већ на први поглед несвакидашња и ретка, а пре свега због дидактичко-методичке апаратуре и прилога које садржи на крају. Наиме, њена структура и методологија нису уобичајени, па сам тим заслужују додатну пажњу и тумачење. Основни, односно књижевни текст сликовнице чине осамнаест строфа – катрена неједнаке метрике и версификације, али јединствене тематике, језика и стила. Ова дужа песма, а може се рећи и кратка поема, на метафоричан и ненаметљив говори о одређеним моралним вредностима „у процесу формирања властитог понашања“ (стр. 29).

Главни јунак је бумбар, чије су поједине особине послужиле као инспирација и подстрек за настанак необичне и дидактичне певаније за децу. Персонификовањем животних и стваралачких активности инсекта ауторка заправо указује „на његову изузетност која је поучна“ (стр. 29). Чини се да је главна поента и порука дела садржана у последњој строфи, која је сама по себи довољно јасна и индикативна:

На овоме шареноме свијету
за свакога има цвијета.
Има ли неког
коме ово смета?

Након текста сликовницу додатно обогаћује „Вежбанка“ са дидактичким и радним материјалом у смислу стицања знања из босанског језика и познавања природе. Отуда се инсистира на самосталном и изражајном читању, као и на поистовећивању са ликовима у песми (пчеле, бумбар, осе), чиме се стичу одређене претпоставке и сазнања о другима и афирмишу моралне вредности међусобног поштовања. Овај одељак вежбанке предвиђа кратке истраживачке задатке које се односе на вежбе, визуелизацију текста (песма, илустрације), разумевање прочитаног, обогаћивање речника, разумевање значења кључних речи, уочавање антинома (дебелушкост – мршав, презаузета – незапослена), анализа стилских фигура (ономатопеја, метафора, алитерација, симбол), проналажење одговарајућих рима (цвјетни – сретни, прави – трави) и сл.

У одељку о познавању природе назначена су основна сазнања о природи која нас окружује, па се помоћу илустрација захтева од деце/ученика да препознају делове тела инсекта (глава, антена, крило, бодља) и уз способност опсервације очекује се скупљање релевантних података. У осамостаљивању и читању поезије назначени су васпитно-образовни циљеви:

У наставку сликовнице следе 14 вежби са упутствима, табелама, графиконима, тестовима, анкетама, разговорима, мисаоним и емотивним постовећивањем са ликовима у песми, као и препознавањем речи главне поруке. При том остављен је празан простор да свако дете/ученик упише своје име и презиме и датум. Може се приметити да је овај дидактичко-методолошки део сликовнице урађен зналачки и врло стручно, те представља успешну синтезу књижевног (лирског) и стручног (методичког), а све то уз складу са успелим илустрацијама у боји, које додатно оплемењују и улепшавају читав овај издавачки подухват. Сања Сеферовић Дрновшек је овим комплексним издањем потврдила своје вишеструке стваралачке могућности, потврђујући се истовремено као зрела песникиња и педагог са завидним знањем и искуством у раду са децом различитих узраста.

Јагода Иличић

Једна од агилнијих и особенијих босанскохерцеговачких списатељица и песникиња за децу свакако је Јагода Иличић (1972), ауторка неколико запажених и награђиваних књига за децу и младе. Била је у номинацији за награду „Астрид Линдгрен“, превођена је неколико језика и основала је дечји књижевни клуб „Књиголина и пријатељи“.

Награђивана је и као просветни радник, а заступљена је у неколико антологија, избора и зборника за децу и младе. У последњих неколико година објавила је збирку прича за децу Причала вам тета Књиголина (2019) и роман за децу и младе Птица (2019). Поред осталог, добила је награду Фондације за издаваштво БиХ, награду “Крешимир Шего” за кратке приче за децу, „Мали принц“ за књигу Успаванка за Књигосаура, признање „Шукрија Панцо“ и др.

Вид Вицко Вукелић

Вид Вицко Вукелић (1971) објавио је седам књига за децу и четири сликовнице. Многе његове пјесме су музички обрађене и награђиване на фестивалима забавне музике за децу. Добитник је неколико награда за дечије стваралаштво: «Станко Ракита», «Растко Петровић», «Булка» и др. Заступљен је у десетак антологија поезије за децу. Две његове песме се налазе у читанкама за четврти и шести разред основне школе.

Јелена Глишић

Јелена Глишић (1989) није ново ни непознато име у савременој књижевности за децу и младе, будући да за собом већ има неколико запажених наслова, а и добитница је награде „Станко Ракита“ за најбољу књигу за децу (2020). Аутор је пет књига за децу: Моја прва дјечија књига (2012), Вјетрић несташко (2017), Кад ја лупим шаком о сто (2020), Чаробна књига (2021) и Бајка о змају Добриши (2022).

Кад ја лупим шаком о сто је вероватно најуспелије и најособеније песничко остварење Јелене Глишић до сада, које је намењено деци и младима. Ова изузетна песничка књига (илустратор Коста Миловановић) на најбољи могући начин илуструје њену поетику и приступ у обраћању деци, који се темељи на радовићевским теоријским начелима, односно на игри, хумору, апсурду, иронији, лудизму. Користећи разноврсну метрику, рефрене, алогичне слике и поредак изокренутих ствари («Како је Бабарога постала бака», «А све ново и необично»), ауторка се на себи својствен начин приближава дечјем искуству и њиховој инфантилној свести, при чему лирски субјект креће од потребе да свет око себе преиначи и представи у новом, другачијем светлу од већ виђеног и познатог. Песникиња отворено и храбро креће у игру без граница, стварајући често разне језичке кованице и необичне антропониме, као што су: Гладнивоје, Ружнивоје, Мирнивоје, Нежнивоје, Слаткивоје, Жустривоје и сл.

У поговору «Пјесме за читање и лакше одрастање» мр Предраг Бјелошевић наглашава

да ова збирка «потврђује једног врсног, изграђеног пјесника за дјецу којинајмлађој читалачкој публици сад нуди нови искорак унутарвластите остварене поетике која је код дјеце већ наишла на топао пријем као што ће, не сумњам, наићи и пјеснички рукопис Кад ја лупим шаком о сто, по свом садржају сигурно још модернији, провокативнији и интригантнији, а писан тако да ће се тематски и лакоћом пјевања једнако допасти малишанима различитих узраста, колико у градским, толико и у руралним срединама» (стр. 59-60).

Чаробна књига је по много чему ретка и драгоцену књига кратких прича реализованих са малим цртежима, односно илустрацијама као својеврсна допуна у тексту. Овакве илустроване приче некада су се налазиле у букварима за прваке, јер су им помагале у дидактичко-методичком смислу да лакше савладају читање и свет писане речи. Написане сажето и једноставно, а при том довољно интригантно и маштовито, приче Јелене Глишић представљају одличан спој текста и ликовних решења преузетих са разних сајтова на интернету.

Са ведрим и надахнутим илустрацијама Лазара Родића, Бајка о змају Добриши потврђује ауторкин смисао за сажето, језгровито и маштовито описивање бајковитих детаља и мотива заснованих на игри, нонсенсу и лудизму. Наиме, ово невелико, али свакако драгоцену остварење није лако ни једноставно жанровски оквалитиковати, јер у свом саставу обједињава елементе бајке, поеме и сликовнице. Па ипак, ово је бајковита поема са необичним персонификованим актером, а то је змај Добриша, чије су животне авантуре представљене такорећи од рођења до свакојаких (не)очекиваних згода и незгода. Како се наводи у уводним строфама, у овој певанији неће „бити принцеза,/ краљева, краљица, /ни разних кмеца/ вјештица, вила...“ Приступ бајковитој структури, дакле, знатно је измењен и у складу са латинском сентенцом „Nomen est omen“ (име је знак), змај Добриша је уистину добар и племенит, те спашава дете које се заиграло и нашло на трамвајским шинама.

Писац поговора „Срећа се ствара“ Гордана Јеж Лазич и стиче да „ни у једном делу Јелене Глишић није толико присутан ћопићевски шеретски, а сетни хумор као у Бајци о змају Добриши. (...) Оно што ову поетику нарочито издваја јесте лепршавост, музикалност и разиграност од почетка до краја песничке књиге, упркос математички строгој форми – све строфе су у катрену, стих петосложан, рима укрштена другим и четвртим стихом. Јеленина поетика оличење је бодлеровског идеала

хармоније снажног садржаја у ваљано оствареној форми“ (стр. 33). Као песник и приповедач за децу Јелена Глишић је најавила блиставу књижевну каријеру, те се од ње с правом могу очекивати нова, квалитетна и жанровски разноврсна остварења.

Драгана Павловић Робаћ

После успелог и аутентичног првенца Рода без пардона (2019), песникиња и преводилац са енглеског језика Драгана Павловић Робаћ (1991) објављује и другу збирку песама за децу Заљуби се један Васа (2022), чиме је и дефинитивно потврдила своје трајно стваралачко опредељење на стази детињства. Њене песме су лаке и лепршаве, пуне ведрина, хумора и оптимизма, а љубавна тематика је скоро увек у првом плану.

Закључак

Преглед савремених босанскохерцеговачких аутора за децу и младе показује да се ради о изузетно разноврсном, богатом и виталном књижевном корпусу. Ђела Бајрузина Хајре Плањца, Фахрудина Кукуча, Шиме Ешића, Ранка Павловића, Мухидина Шарића, Лејле Кадић, Сање Сеферовић Дрновшек, Јагоде Иличић, Вида Вицка Вукелића, Јелене Глишић и Драгане Павловић Робаћ свједоче о континуираној књижевној продукцији која се не ограничава само на традиционалне форме, већ доноси иновативне приступе у погледу тематско-мотивских слојева, стилско-поетичких поступака и жанровских рјешења.

Иако се код појединих аутора уочава ослонац на фолклорну и усмену традицију, већина њих настоји у књижевно стваралаштво увести савремене теме и мотиве, стварајући тако мост између традицијског и модерног. Њихова дела успијевају спојити естетску вриједност и педагошку функцију, при чему се истиче наглашена имагинативност, хумор, интерактивност и тематска блискост дечијем искуству.

Међутим, упркос несумњивој вредности и виталности ове књижевности, евидентно је да она у досадашњој научној и критичкој рецепцији није добила адекватан простор. Радови ових аутора, иако присутни у школским програмима, антологијама и награђивани на фестивалима, остали су недовољно систематски истражени и валоризирани унутар академског дискурса.

Стога се може закључити да књижевност за децу и младе у Босни и Херцеговини заслужује већу научну пажњу. Будућа истраживања требала

би бити усмерена на дубљу анализу поетике ових аутора, компаративно сагледавање њихових дела у односу на регионалне и европске токове, те на испитивање рецепције њихових текстова код дечијих читалаца. Тек кроз такве приступе моћи ће се у потпуности разумети и валоризирати значај ове књижевности, која несумњиво представља важан и жив сегмент савремене босанскохерцеговачке култу.

Литература

- Глишић, Јелена (2020): *Кад ја лупим шаком о сто*. Бања Лука: Арт сцена.
- Глишић, Јелена (2021): *Чаробна књига*. Бања Лука: Арт сцена.
- Глишић, Јелена (2022): *Бајка о змају Добриши*. Бања Лука: Арт сцена.
- Grbić, Mara (2022): *Svaštarica*. Tuzla: Lijepa riječ.
- Grupa autora (2020): *Vilenjakovo pero – Na krilima bajke*. Sarajevo: FANI, FEDU.
- Grupa autora (2021): *Vilenjakovo pero – Pod zvjezdanim nebom*. Sarajevo: FANI, FEDU.
- Grupa autora (2021): *Priče šest vilenjaka*. Sarajevo: Udruženje FANI.
- Grupa autora (2021): *Putovanje jedne priče*. Tešanj: Planjax komerc.
- Grupa autora (2022): *Sanjani dani djetinjstva*. Tešanj: Planjax komerc.
- Drnovšek Seferović Sanja (2022): . Tuzla: Lijepa riječ.
- Drnovšek Seferović Sanja (2022): *Ko se smije lijepoj kamili*. Tuzla: Lijepa riječ.
- Žuljević Sreta, Vida (2022): *Malo drvo velikog srca*. Tuzla: Lijepa riječ.
- Kadić, Lejla (2021): *Carstvo dječijih snova*. Tuzla: Lijepa riječ.
- Kadić, Lejla (2022): *Voćkograd i Graškograd*. Tuzla: Lijepa riječ.
- Kapetanović, Esma (2021): *Sirup za dobrotu*. Tuzla: Specijalna biblioteka „Behram-beg“.
- Kodrić Pašić, Mirzana – Pečenković, Vildana (2020): *Etička kritika i književnost za djecu*. Tuzla: Lijepa riječ – Sarajevo: Pedagoški fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Kodrić Pašić, Mirzana – Stolić, V. Danica – Šabić Ibrišimović, Adijata – Mujanić, Samra – Travančić, Melida (2022): *Knjiga o Nasihi*. Dio II. Tešanj: Institut za dječiju književnost.
- Pečenković, Vildana – Dervišević, Amira – Bavrka, Jelena – Čengić, Almedina – Đuričković, Milutin (2020): *Knjiga o Nasihi*. Dio I. Tešanj: Institut za dječiju književnost.
- Kučuk, Fahrudin (2021): *Tajna zvjezdane sobe*. Sarajevo: Malik Books.
- Обреновић, Милад (2022): *Радозналци*. Ниш: Свен.
- Павловић, Ранко (2022): *Бубамара у бутику*. Бања Лука: Београд:

Институт за дечју књижевност.

- Pečenковић, Vildana (2021): *Autentičnost književne riječi Bajruzina Hajre Planjca*. Tešanj: Planjax komerc.
- Planjac, Hajro Bajruzin (2020): *Izabrana djela u šest knjiga (Bracikina družina, Habetova koliba, Mirzin dnevnik, Manguparije Mutka genijalca, Pisac sa dva imena)*. Tešanj: Planjax komerc.
- Planjac, Hajro Bajruzin (2021): *Djedove priče*. Tešanj: Planjax komerc.
- Planjac, Hajro Bajruzin (2022): *Kako sam dobio dva imena*. Tešanj: Planjax komerc.
- Плаћац, Хајро Бајрузин (2022): *Брацикина дружина*. Београд: Сунчани брег.
- Рибаћ Павловић, Драгана (2022): *Заљуби се један Васа*. Зворник: АСоглас.
- Sullivan Fekete, Marija (2022): *Polarni sladoled*. Tuzla: Lijepa riječ.
- Husagić, Šefik (2022): *Bljesak mjesечеve korone*. Tuzla: Lijepa riječ.
- Чулић, Јово (2021): *Јунак у трегерима*. Бања Лука: Мудро слово.
- Чулић, Јово (2022): *Несташан и сташан*. Бања Лука: Мудро слово.
- Šarić, Muhidin (2021): *Cvrkutanka*. Tuzla: Lijepa riječ.
- Šarić, Muhidin (2021): *Prva ljubav – prvi put*. Drugo izdanje. Tuzla: Lijepa riječ.

Abstract

In this work, significant editions and publications for children and young people (poems, stories, novels, picture books, selected works) will be presented, especially those that were published in the last few years in Bosnian Herzegovinian literature (2020–2023). We will represent, however, achievements of those writers whose work deserves the attention of readers and literary critics in the whole region, that were awarded or were shortlisted for state and regional awards and whose authors are members of different generations, vocations, styles, expressions. However, they all have mutual and unique speech for children and the wide world of childhood, with a great love and warmth, imagination and inspiration.

Key words: *poems, stories, novels, picture books, illustrations, style, poetics.*